

APROXIMACIÓN DISCURSIVA Á TRADUCIÓN OBXECTIVA E Á AVALIACIÓN DA CALIDADE DA TRADUCIÓN¹

Théodore Dasse

Universidade de Yaounde I

theoreddasse@yahoo.fr

[Recibido 11/11/09 :aceptado 18/03/10]

Resumo

Este artigo volve a tratar o tema da obxectividade na tradución, a avaliación da calidade da tradución e como ensinar a traducir. Fai fincapé en que as eleccións dos tradutores e a avaliación da calidade da tradución se poden obxectivar con maior precisión. O estudo baséase nos modelos de avaliación obxectiva da calidade da tradución de House (1976; 1997; 2001) e de Bowker (2001). A hipótese é que é posible crear un modelo no que a obxectividade se acadase seguindo un proceso vertical de arriba a abaixo no que se exploren as estratexias locais e globais do discurso fonte. Con isto defínense e explícanse as principais características das estratexias globais e locais do discurso, usando ademais varios exemplos para ilustralo. No entanto, posto que aínda está nunha etapa temperá, precísase recoller máis información para probar e mellorar o modelo proposto.

Palabras clave: traducir; avaliación da tradución; calidade da tradución; estratexias do discurso; obxectividade/subxectividade

Abstract

This article revisits the issue of objectivity in translating, translation quality assessment and translation teaching. It focuses on how translators' choices and translation quality evaluation can be objectified with even more precision. The cue is taken from House's (1976; 1997; 2001) and Bowker's (2001) objective translation quality assessment models. The hypothesis is that it is possible to design a model wherein objectivity is achieved by following a vertical top down process through the exploration of source discourse's overall and local strategies. Thus, the major characteristics of the overall and local discourse

¹ Tradución ó galego de Rubén Lado Riomaos.

strategies are outlined and explained and some few examples are used for illustration. At this early stage however, there is need to collect more data to test and improve on this proposed model.

Key words: translating; translation evaluation; translation quality; objectivity/subjectivity; discourse strategy

Introdución²

Sempre que comezamos a considerar o tema da avaliación da calidade na tradución, nos sentimos abraizados ó pensar en todos os niveis de análise que temos que ter en conta para facelo. No entanto, tamén é certo que se progresou considerablemente na busca da obxectividade tanto na tradución como na súa avaliación (cf House 1976; 1981; Baker 1999). Os avances tecnolóxicos tamén foron decisivos á hora de impulsar este esforzo. Tendo en conta todo o mencionado, a proposta de Bowker (2001), que consiste en usar textos de creación propia almacenados dixitalmente para que os docentes avalíen as escollas léxicas e fraseolóxicas dos alumnos nos seus textos, é un caso moi ilustrativo.

O presente artigo elaborouse baseándose nos modelos existentes para demostrar que ó contrario da pesimista declaración de House (1981: p. 64) de que “é improbable que a avaliación da calidade dunha tradución poida ser obxectivizada como se se tratase dunha ciencia natural”, os recentes avances na investigación deste eido fixeron posible conferirlle obxectividade de maneira case matemática á tradución, ó ensino da tradución e á avaliación da calidade da tradución. Ata agora, estes avances só se limitaron a textos técnicos e léxico e fraseoloxía illada. O principal obxectivo deste artigo é demostrar que esta precisión case matemática na tradución, na avaliación da tradución ou no ensino da tradución se pode estender máis alá de termos e fraseoloxía illados. Este artigo divídese en dúas partes: na primeira, falarei sobre os enfoques obxectivos da avaliación da calidade da tradución máis importantes e exporei as súas vantaxes e limitacións; mentres que na segunda, presentarei o novo modelo coa axuda de datos reais e analizarei a súa implicación na tradución, no ensino da tradución e na avaliación da calidade da tradución.

1. Modelos de avaliación obxectiva da calidade da tradución

Os estudos sobre a tradución obxectiva e a avaliación obxectiva da calidade da tradución pretenden acabar co reinado dos razoamentos baseados na intuición nas escollas que se fan ou na avaliación de textos traducidos; por outra parte tamén se pretende fornecerlle ós estudantes de tradución unha re-

² Os meus agradecementos ó Profesor George Echu, ó meu compañeiro de clase e agora colega de profesión o Sr. Hector Kandem Fonkoua e tamén ó Sr. Arnaud Ndzounda Fomano (Tradutor profesional) por ler todos os borradores deste artigo e polas suxestións ofrecidas.

troalimentación baseada en argumentos obxectivos, en contraposición cos autoritarios ou cos baseados na experiencia. Nestes modelos xa non é posible que dous avaliadores fagan observacións contraditorias nas escollas de tradución dos tradutores. Existen varios modelos para a avaliación da calidade da tradución, dentro dos cales o modelo Housiano, o modelo de tradución manifesta e encuberta (overt and covert), e o modelo de tradución baseada en corpus destacan por seren os máis elaborados e menos eclécticos.

1.1. O modelo Housiano

O modelo de avaliación da calidade da tradución de House (1976; 1997; 2001) aínda se pode caulificar como o maior logro na investigación no eido da avaliación obxectiva da calidade da tradución. A distinción que realiza entre as opcións da tradución manifesta e da tradución encuberta e os erros manifestos e encubertos relacionados con elas, son os maiores pasos dados cara á aplicación das escollas de tradución obxectivas. Referirémonos a ámbalas dúas a continuación como niveis de toma de decisións ascendentes e descendentes, en referencia ó tipo de tradución que se estea a realizar, sexa o texto orixinal literario ou non.

Máis en concreto, o modelo Housiano oponse ás afirmacións prelingüísticas e subxectivas sobre as normas para facer unha tradución de calidade, así como ós modelos psicolingüísticos que se centaban no efecto que unha boa tradución debería causar no público ó que se dirixe. Obviamente, House non se equivoca ó rexeitar estes modelos, tal e como Viola (1996: p.1) sinala: «House establishes the inadequacy of pre-linguistic and psycholinguistic studies on the basis that they do not provide a norm against which the result of any translation can be measured».

Como xa adiantei antes, modificaremos o concepto de niveis de toma de decisión ascendente e descendente no tocante ó tipo de tradución que se está a realizar (entendendo tipo de tradución como tradución manifesta ou encuberta), achegándonos así á descrición do modelo proposto por House. House define tradución manifesta como aquela que non se dirixe directamente ós destinatarios do texto de chegada. Nesta tradución existe unha loita directa entre as funcións ideacional e interpersonal do texto fonte. Neste caso, o tradutor debe asegurarse de que as oito dimensións da situación que obtivo House se preserven no proceso de conversión lingüística.

A grandes trazos, as oito dimensións da situación nomeadas anteriormente poderíanse dividir nos dous seguintes grupos:

- A dimensión do usuario da linguaxe, que comprende a orixe xeográfica, a clase social e o tempo.
- A dimensión da linguaxe, que comprende o medio, a participación, a relación entre os roles sociais, a actitude social e a competencia.

Polo tanto, producir unha tradución manifesta supón asegurar unha correspondencia directa entre estas dimensións, coa posibilidade de engadir unha

función de segundo nivel co obxectivo de aclarar a información. Esta función poden ser as notas a pé de páxina ou algún outro tipo de construción explicativa. De acordo con House, calquera correspondencia errónea entre estas dimensións constitúe un erro encuberto.

Con respecto á tradución encuberta, House establece que é aquela que se dirixe directamente ós destinatarios do texto de chegada; é dicir, que o tradutor modifica o texto rexéndose por algunha ou todas as dimensións da situación co obxectivo de que se cumpran as expectativas dos destinatarios do texto de chegada. Usa certos filtros (culturais por exemplo) para « view the source text through the glasses of a target culture member », facendo así que a versión encuberta xa non sexa unha tradución, pasando a converterse nun segundo orixinal (House 1976: 108).

A decisión de realizar unha tradución manifesta ou encuberta dun texto fonte forma parte do que se denomina neste documento como “nivel de toma de decisión ascendente sobre a escolla dun tipo de tradución”. House pon de relevo que debe haber algunhas características intrínsecas no texto fonte que guíen o tradutor a tomar esa decisión. Os textos orixe que requiren unha tradución manifesta son aqueles que exhiben as seguintes características:

- Textos orixe manifestos ligados historicamente, como por exemplo aqueles ligados a unha ocasión concreta e que se dirixen a unha audiencia moi concreta da lingua orixe.
- Textos orixe manifestos intemporais, como por exemplo as obras de arte ou as creacións estéticas, obras que transcenderon cun significado histórico distintivo á vez que sempre representaron un período e unha cultura específicos dado o estatus do emisor, o cal é un produto da súa época e da súa cultura.

Con todo, estes criterios de clasificación non se deberían contemplar como algo rixido, senón relativo. É posible que conforme ás especificacións dalgunha especie de contrato, o tradutor que traballa para un cliente opte deliberadamente por unha tradución encuberta dun texto fonte manifesto ligado historicamente ou transcendental. Algúns exemplos de textos orixe que requiren unha tradución encuberta son:

business circulars distributed to clients in different countries, scientific-technical texts, journalistic articles appearing in different languages in international magazines, advertisements for certain products appearing in different languages, or tourist information booklets addressed to tourists of different nationalities (House 1976: p.108).

No nivel ascendente semella que non se pode declarar que o tipo de tradución escollida polo tradutor sexa correcta ou errónea a priori. Nesta etapa temperá, o avaliador só pode comprobar se a elección do tradutor foi motivada polas características intrínsecas do texto fonte, rexéndose por unha especie de

especificacións do contrato, ou conforme a certas instrucións, como no caso dos centros de ensino de tradución.

En realidade, aquel que opta por unha tradución manifesta sexa pola razón que sexa, será xulgado por como manexa a correspondencia entre as dimensións da situación do texto fonte e do texto meta. É dicir, o avaliador centrarase en localizar os erros encubertos. Do mesmo xeito, aquel que opte por unha tradución encuberta vulgárase en función da eficacia coa que utilice os filtros ó dirixirse ó público do texto meta e, ademais, o avaliador centrarase na adecuación das escollas alternativas que realice o tradutor para cumprir coas expectativas e presuposicións dos receptores do texto meta. Considero que tanto as diferentes escollas do tradutor sobre como ligar as dimensións da situación ou aplicar filtros como o xuízo do avaliador sobre a corrección destas escollas se atopan dentro do nivel descendente da toma de decisións. Mais a obxectividade non queda completamente garantida, como demostrarei a seguir.

O modelo Housiano non garante moita obxectividade. Rexerse polas dimensións ideacional e interpersonal non é suficiente, como no caso da tradución manifesta. Un pode cuestionarse a adecuación dunha segunda función dada, ben sexa baseándose en que era precisa pero que foi unha escolla pouco acertada ou superflua no seu conxunto. De xeito semellante, é posible que un avaliador se cuestione unha característica pragmática ou léxica elixida nunha tradución encuberta e que outro a acepte; de aí a necesidade dun modelo no que as escollas de tradución e os criterios de avaliación da calidade se establezan cunha precisión maior ou case matemática. O modelo proposto por Bowker (2001), cun enfoque baseado en corpus é o primeiro paso cara a esa dirección.

1.2. O enfoque baseado en corpus aplicado á avaliación da calidade da tradución

O enfoque baseado en corpus aplicado á avaliación da calidade da tradución é unha derivación dos estudos do uso de corpus para explorar a linguaxe da tradución (cf Baker 1998, 2004 para maior información sobre este enfoque). En xeral, o modelo que Baker desenvolveu non só intenta revelar a natureza dun terceiro código da tradución, senón que sobre todo pretende «understand the specific constraints, pressures and motivations that influence the act of translating and underlie its unique language» (Baker 1998: 1).

O enfoque baseado en corpus aplicado á avaliación da calidade da tradución (unha derivación do modelo de Baker) tenta introducir corpus de avaliación especialmente deseñados para o seu uso no ensino e na avaliación da tradución. Bowker (2001: p.345) suxire que un corpus de avaliación especialmente deseñado “pode actuar como un punto de referencia co que os docentes da tradución poidan comparar as traducións dos seus estudantes”. Este modelo esta organizado en tres eixos diferentes: o primeiro é o obxectivo xeral de vulgar as traducións dos estudantes con obxectividade e proporcionando

unha retroalimentación positiva; o segundo trata sobre os procedementos e as precaucións que se deben tomar na selección dun corpus de avaliación; e o terceiro aborda a importancia do uso de software na exploración dos corpus de avaliación.

O primeiro eixo, o principal, ten como obxectivo xeral da avaliación da calidade da tradución baseada en corpus facer posible que os docentes da tradución poidan avaliar a calidade das traducións dos seus estudantes baseándose en certos criterios obxectivos. Existen polo menos tres razóns que suxiren que os docentes da tradución deberían considerar usar este modelo para garantir a obxectividade do seu xuízo das traducións dos estudantes:

- Os docentes non son unha especie de seres omniscientes competentes en practicamente todas os temas (lexislación, dereitos humanos, economía, física, medio...); por outra parte, cando se lles require que preparen unha clase sobre un tema novo, os recursos convencionais como os dicionarios, as enciclopedias e os expertos na materia non abundan nin para adquirir o coñecemento necesario sobre o rexistro deste tema nin para xulgar obxectivamente as traducións propostas polo alumnado.
- Na maioría dos centros de ensino da tradución, a experiencia dos docentes é o único criterio utilizado á hora de ditaminar a calidade da tradución dun alumno. Isto implica que:
 - Os estudantes deben apoiarse nas notas que lles proporciona o docente posto que el é o profesor e posúe experiencia;
 - Os docentes a duras penas poden xustificar a súa preferencia por un elemento léxico dado, por certa unidade fraseolóxica ou por un estilo, independentemente da súa calidade, posto que están baseadas en referencias inmateriais como é a experiencia;
 - Os posibles erros do docente poden inducir a erro ós estudantes, sen existir a posibilidade de que ningunha das partes o detecte e poida corrixilo;
 - As únicas referencias dos estudantes son os dicionarios e a experiencia inmaterial do docente, o cal á súa vez non é necesariamente un experto do tema.
- Nos centros de ensino de tradución, a responsabilidade dos docentes non só implica identificar os erros dos estudantes, senón tamén proporcionar-lles «unha retroalimentación concreta e construtiva» mediante:
 - a localización da orixe dos erros dos estudantes e
 - o uso de corpus para facerlles ver que as súas escollas de tradución non son as axeitadas.

O enfoque baseado en corpus aplicado á avaliación da calidade da tradución pretende proporcionar un de material de referencia no que se poidan basear calquera escolla de tradución e os xuízos sobre a calidade da tradución. Tendo isto en conta, os corpus de avaliación (que inclúen o corpus de fon-

tes comparables, o corpus de calidade, o corpus de cantidade e o corpus da inadecuación) teñen unha vantaxe sobre os recursos convencionais como os dicionarios, as enciclopedias e os expertos, entre outros. Algúns corpus caracterízanse pola súa variedade (existen ata catro tipos de corpus de avaliación), dinamismo e exhaustividade (un corpus de avaliación pódese modificar unha e outra vez para adaptarse ó escopo e ó contexto de produción do texto fonte) e están orientados cara ó discurso (compóñense de extractos de discursos, ou sexa, representan o uso real da lingua).

Porén, os recursos de tradución convencionais e os corpus de avaliación deben considerarse ferramentas complementarias, xa que «information provided by a field expert can be explored more fully in a corpus or terms found in dictionaries or parallel texts can be used as access points into a corpus» (Bowker 2001: p.346). Este enfoque é o máis efectivo, posto que se presta ó uso de software de análise de corpus, grazas ó cal unha simple consulta pode dar como resultado a frecuencia de uso e os distintos contextos nos que se emprega un elemento léxico dado. Polo tanto, o avaliador (e o tradutor) poden demostrar, cunha precisión matemática, por que o estudante se equivoca ó traducir “percées” por “riddled with” como no seguinte exemplo proposto por Bowker (2001: p.359):

Texto fonte:

Comme le CD audio, le DVD est lu par un faisceau laser qui balaie les pistes du disque **percées d'une infinité** de trous porteurs de l'information binaire.

Texto meta:

... **riddled with pits** ...

Bowker emprega este exemplo para facernos ver que non hai casos nos que atopemos a colocación de *riddled with* e *pits* nos corpus de avaliación, ademais de que *riddled with* posúe unha «overwhelmingly negative semantic prosody», como se demostra nas concordancias achadas no Corpus Nacional Británico. O enfoque baseado en corpus aplicado á avaliación da calidade da tradución ten, con todo, un alcance limitado, xa que resulta efectivo só para textos técnicos que requiren escollas léxicas e fraseolóxicas estritas, tendo en conta os cambios terminolóxicos que ocorren a medida que avanza as investigacións nese eido. O enfoque baseado no discurso enche este oco ó propor uns puntos de acceso a través dos cales as escollas que transcenden os límites do léxico e da fraseoloxía se deberían avaliar coa mesma precisión.

2. Estudo da tradución obxectiva e da avaliación obxectiva da calidade da tradución baseado no discurso

Este modelo está orientado cara ó discurso; isto implica que se ocupa dos textos no seu contexto, é dicir, da linguaxe en uso. En consecuencia, imos cam-

biar sistematicamente as expresións “texto fonte e texto meta” por “discurso fonte e discurso meta” respectivamente.

Non é unha novidade que a tradución se centre esencialmente en transferir o significado e que a conversión lingüística non é máis ca un detalle do proceso. A tradución ten lugar no discurso entendido como « language above the sentence or above the clause » (Stubbs 1983: p.1). O curioso é que mesmo os estudosos que se centran claramente no discurso e na pragmática se empeñan en utilizar expresións “texto fonte e texto meta”, que cremos que teñen un alcance restrinxido e imprecisas de máis para captar a esencia da tradución. O “texto” está moi asociado coas palabras, coa coherencia, coa cohesión, coa deixé, coa anáfora, coa catáfora, etc. e por iso non pode estar na cerna da tradución. O significado existe dentro dun contexto, dun enunciado e dun discurso, non nas palabras, nas oracións e nos textos. En consecuencia, tratar a tradución como unha transferencia do significado dun discurso fonte da lingua A á lingua B implica descubrir as estratexias que se usan para compoñer o significado no discurso fonte, é dicir, estratexias do discurso. O descubrimento das estratexias do discurso libera ó tradutor do material textual. Estas estratexias teñen dous aspectos: a “Estratexia xeral do discurso”, que se sitúa no nivel ascendente da toma de decisións na tradución e as “Estratexias locais do discurso”, que se sitúan no nivel descendente de toma de decisións na tradución.

2.1. Condicións ascendentes para a tradución obxectiva e a avaliación obxectiva da calidade.

Este nivel ocúpase de todas as precaucións pretradutivas que se deberían tomar. Así, o tradutor, nesta etapa tan temperá, pode sopesar o contexto xeral de produción do discurso que vai traducir, verificar se a linguaxe do discurso é técnica ou literaria e se require unha tradución manifesta ou encuberta e, sobre todo, determinar a estratexia xeral do discurso. Non imos insistir na distinción entre o discurso con linguaxe técnica e o discurso con linguaxe literaria, asumimos que é evidente. Esta distinción, no entanto, si que pode converterse nun tema relevante cando o discurso combina as linguaxes técnica e literaria e require que o tradutor as discrimine. En calquera caso, é importante ter en conta esta distinción, xa que analízala condúcenos a tomar decisións de nivel descendente sobre unidades léxicas individuais e sobre o estilo.

Aceptar á opinión de que a tradución comeza coa interpretación do significado do discurso fonte (Lederer 1994), implica aceptar a centralidade do contexto no proceso de interpretación. Propuxéronse unha grande variedade de compoñentes textuais para explicar como funcionan a produción da linguaxe e a comprensión da mesma. Aínda que xa está obsoleta, unha das principais e máis detalladas análises dos compoñentes do contexto é a de Hymes (1964). Este autor inclúe elementos como o emisor, o receptor, o público, o tema, a canle, o código, o formato da mensaxe (chat, debate, carta de amor, etc.), o acto (a natureza do acto de comunicación, que pode mesmo incluír un xénero) e fi-

nalmente unha finalidade (o obxectivo dos participantes debería ser o resultado do acto de comunicación). A pesar de que os elementos do contexto de Hymes foron orixinalmente deseñados para dar conta das conversacións, é dicir, do discurso oral, a maioría deles tamén se atopan no discurso escrito.

Falando en termos xerais, as escollas de tradución deberían facerse considerando, onde for posible, cada un destes elementos contextuais. Coñecer as variables sociolóxicas dos participantes, como o estatus social, a clase, a idade ou o xénero entre outros factores, pode ser vital para interpretar, por exemplo, as estratexias de cortesía (cortesía positiva e negativa), que se deberían preservar no discurso meta. Seguindo o mesmo razoamento, o tema do discurso xeral impón o tipo de linguaxe que se debe usar na tradución: formal ou informal, especializada ou xeral. As cartas de amor posúen un ton e un estilo específicos que se deberían manter, ó igual que non se debería alterar a finalidade cómica ou sentimental. Este último aspecto forma parte da estratexia xeral do discurso. As dimensións da situación de House definitivamente forman parte destas consideracións contextuais.

Cando falamos de estratexia xeral do discurso, referímonos a un enfoque xeral que o autor ou os participantes (o personaxe nas obras de arte) do discurso fonte usan no acto comunicativo para transmitir a súa mensaxe. Esta estratexia xeral do discurso afectará á eficiencia do efecto total desexado do discurso. Por exemplo, a estratexia xeral do discurso dun discurso publicitario é invariablemente persuadir, co efecto perlocutivo intencionado da convicción. De xeito similar, a estratexia xeral do discurso dun humorista que actúa nun escenario é causar a risa mediante o efecto perlocutivo intencionado de entreter. Un xornalista que informa sobre a terrible situación dunha familia que quedou atrapada nun coche despois de teren un accidente deberá necesariamente adoptar unha estratexia xeral do discurso de compadecemento. En cada un destes casos, espérase que o tradutor comprenda a estratexia xeral do discurso fonte e a manteña no discurso meta. Coñecer a estratexia xeral do discurso é clave para tomar decisións acertadas no nivel descendente, ou sexa, no nivel do enunciado, xa que a estratexia xeral do discurso é a suma total de todas as estratexias locais do discurso.

2.2. Condicións descendentes para a tradución obxectiva e a avaliación obxectiva da calidade

As consideracións de tipo descendente para a tradución obxectiva son aquelas que tratan a tradución en si mesma ou a avaliación da tradución. Malia que nos imos referir exclusivamente á tradución, deixando a un lado a avaliación da calidade da tradución, entendemos que o que é válido para a primeira éo tamén para a segunda. Ademais, evitaremos na medida do posible usar conceptos moi técnicos, dado que a maioría destes conceptos proveñen dos estudos sobre pragmática e análise do discurso e a súa introdución directa aquí sería de dubidosa utilidade, xa que tentamos darlle un enfoque práctico á tra-

dución. En primeiro lugar, falaremos sobre as estratexias locais do discurso en relación con outros conceptos ligados á tradución e á lingüística. En segundo lugar, usaremos varios exemplos para ilustrar máis en profundidade o concepto das estratexias locais do discurso.

En vez de tentar redactar unha definición dunha estratexia do discurso, trazaremos algunhas das súas características. Semella a forma máis axeitada de apprehender este concepto con tantas caras. As características das estratexias locais do discurso son as seguintes:

- As estratexias locais do discurso son aquelas que operan no nivel do enunciado. Todas as estratexias locais do discurso contribúen á estratexia xeral do discurso
- Malia as estratexias locais do discurso teren certa relación cos procedementos tradutivos que propuxeron Vinay e Darbelnet (1977), Nida (1964), Margot (1979), Newmark (1988), Delisle (1993), por citar só os máis coñecidos, son conceptos distintos. A principal diferenza entre unha estratexia local do discurso e un procedemento tradutivo é que a primeira é unha característica propia do discurso fonte, mentres que a segunda é unha característica do discurso meta. Noutras palabras, a primeira emprégaa o autor do discurso fonte, mentres que a segunda introdúcea o tradutor. Ambas están ligadas, xa que se se aplican procedementos tradutivos pouco acertados, a estratexia do discurso verase alterada, o cal implica unha tradución non fidedigna. Seguindo o mesmo razoamento, un procedemento tradutivo só é útil para o tradutor se se aplica sendo consciente da estratexia local do discurso que se utilizou no discurso fonte.
- As estratexias locais do discurso non son o mesmo que as estruturas lingüísticas. A maioría das estratexias locais do discurso póñense en funcionamento debido a factores lingüísticos de carácter léxico, sintáctico, estilístico, retórico, figurativo e mesmo suprasegmental (no discurso oral), entre outras. Con outras non acontece o mesmo e só poden comprenderse en relación coa estratexia xeral do discurso. A primeira categoría semella moi obvia para min, pero é moi apta para ilustrar o concepto de estratexia local do discurso. O primeiro beneficio que obtén o tradutor ó detectar a estratexia local do discurso é liberarse do material lingüístico do discurso fonte, o cal guía tanto a súa selección de material lingüístico da lingua do discurso meta como o procedemento tradutivo relevante.
- Nun enunciado, as estratexias locais do discurso teñen relación co significado ou a mensaxe, pero non son o mesmo. Son a maneira na que se expresa o significado. O que xeralmente se define como intuición na tradución é a habilidade de ver máis alá da mensaxe do discurso en xeral e dos enunciados en particular. Dito doutra maneira, a intuición na tradución só é outro nome para a capacidade de recoñecer o xeito especial no que está agochada a mensaxe. Este xeito especial é a estratexia do

discurso. A intuición medra coa experiencia. Por isto existe unha relación directa entre a experiencia e a calidade na tradución, e tamén explica por que as axencias de tradución buscan desesperadamente tradutores con experiencia.

- As estratexias locais do discurso teñen relación cos efectos “intencionados” ou “reais” que o discurso produce no público, pero non son o mesmo. A diferenza entre as estratexias locais do discurso e os efectos “intencionados” ou “reais” do discurso no público é que as primeiras poden identificarse claramente analizando as circunstancias que as motivaron, mentres que os segundos son inmateriais e difíciles de probar.
- As estratexias locais do discurso son ou sinxelas ou pouco precisas. As estratexias locais do discurso sinxelas son aquelas que están intimamente ligadas ós seus detonantes lingüísticos. As estratexias do discurso pouco precisas son aquelas que teñen unha relación imprecisa coas estruturas lingüísticas pero que se xeraron a partir de estratexias xeraos do discurso.
- Tanto as estratexias locais do discurso sinxelas como as pouco precisas danlle un toque distintivo ó discurso. Ó contrario que outros enunciados, semella que se usan coa intención de derivar outras características engadidas.

Non todos os aspectos do discurso teñen un poder estratéxico. Xeralmente, na tradución, as estratexias locais do discurso son como nós que non se poden desatar usando os recursos convencionais da tradución. Nestes casos, precísase un ollo adestrado para facelo. Un ollo adestrado é aquel que é consciente de que nestas zonas escuras, non abonda con achar o significado, senón que tamén é importante comprender como está construído.

Indicadas as características das estratexias locais do discurso, temos que recoñecer que non somos quen de proporcionar unha taxonomía exhaustiva. Este repertorio nin sequera existe, pois un discurso pode conter tantas estratexias como creatividade teña o emisor. Polo tanto, os exemplos que presentaremos a seguir só servirán para definir como son as estratexias locais do discurso e como funcionan nos textos fonte e amosar a súa implicación na tradución. Primeiro, trataremos os casos de estratexias locais do discurso creadas a partir de causas lingüísticas, antes de pasar ás pouco precisas, as máis problemáticas para o tradutor na nosa opinión.

As estratexias locais do discurso sinxelas son aquelas que se fan patentes polos seus detonantes lingüísticos. Apoiamos a idea de que ningunha estrutura lingüística sinxela é neutral no discurso e que o uso de todo elemento lingüístico está motivado, ben sexa consciente ou inconscientemente. No entanto, dependendo da estratexia xeral do discurso e da finalidade deste, algunhas estruturas lingüísticas posúen un maior significado ca outras e precisan tratarse cun coidado especial na tradución.

Por exemplo, mentres que unhas palabras teñen maior relevancia nun discurso dado debido á súa prosodia semántica positiva ou negativa ou ó seu valor ideolóxico, outras non posúen un valor especial e pode atribuírseles calquera equivalente no discurso meta sen alterar a estratexia nin o significado do discurso fonte. Cómpre considerar ademais que os elementos léxicos máis ambiguos, especialmente nun discurso político, case nunca poden ser neutrais. Sen dúbida contribúen activamente á finalidade xeral do orador. De xeito similar, o uso manifesto de linguaxe moi formal, informal ou corrente pode ter múltiples obxectivos estratéxicos en diversos contextos e calquera axuste conduciría necesariamente a un cambio na estratexia no discurso meta. Poñamos por caso que o público ó que nos diriximos non é culto: poemas decidir usar unha linguaxe formal con fins estratéxicos para confundir o público. Na tradución deste discurso, o tradutor eliminaría o compoñente estratéxico presente no discurso fonte se muda da linguaxe formal á coloquial.

Máis alá dos elementos léxicos individuais, as propiedades sintácticas poden localizarse no discurso na forma de onomatopeas sintácticas. Neste caso, a estrutura da oración, en termos de extensión e mesmo organización, créase para reproducir ou gravar a idea que se expresa no discurso. Por exemplo, o uso de oracións sinxelas de tres elementos (suxeito, verbo e obxecto) nun anuncio dun novo modelo de coche rápido e fácil de conducir non pode ser neutral. Pese a ser unha razón banal, tamén é pertinente, e o tradutor non pode baixo ningún pretexto modificar a estrutura simple da oración e cambiala por unha máis complexa.

O último exemplo que ilustra como son as estratexias locais do discurso sinxelas é o uso de presuposicións. As presuposicións, por natureza, non teñen propiedades estratéxicas intrínsecas. Con todo, poden empregarse para que teñan un obxectivo estratéxico nun discurso dado nun contexto específico. Por exemplo, na oración *let me use your cell phone again*, *again* dá a entender que o falante xa usou o teléfono móbil polo menos unha vez, e tanto é así que a carga do enunciado é a posibilidade de repetir a acción de usar o teu teléfono. Este uso non ten un potencial estratéxico, aínda que, pola contra, nos debates si que se activa. Por esta razón os participantes son especialmente coidadosos en comprobalos e seguilos de preto e nalgún momento, rexeítalos. Nun xuízo por exemplo, o avogado do demandante pode, nun intento de que o acusado admita o crime, usar a palabra *stop* na oración “*When did you stop stealing?*” para demostrar que o acusado é un ladrón, como se se tratase de información que non se pode poñer en dúbida. Isto dende logo ten un valor estratéxico, porque o acusado debe dectarse de que ten que replicar que non é un ladrón.

A primeira vista, as estratexias locais do discurso sinxelas non preocupan ós tradutores. Deste xeito, a tradución literal podería parecer o procedemento máis axeitado para traducir a seguinte oración: “*When did you stop stealing?*”. Porén, é importante saber que este enunciado posúe unha presuposición estratéxica, especialmente se o tradutor pensa en usar un procedemento tradutivo

oblicuo. Calquera modulación sería innecesaria e irrelevante, non só porque sobrecargaría a oración, senón principalmente porque alteraría a presuposición estratéxica. Do mesmo xeito, pode ser importante manter certas estruturas simples ou complexas non porque sexa o máis cómodo, senón porque o tradutor é consciente da súa función onomatopeica estratéxica nese discurso específico. Segundo este exemplo, semella que a proposta de Vinay e Darbelnet (1977) de que tradución literal ten lugar cando existe unha equivalencia estrutural, léxica e morfolóxica exacta entre dúas linguaxes, é moi limitada. A tradución literal está gobernada principalmente polas estratexias locais sinxelas do discurso.

Para debater sobre as estratexias locais do discurso pouco precisas, semella apropiado comezar coa súa relación cos procedementos de tradución en xeral e cos procedementos de tradución indirectos en particular. Consideramos que a definición de Vinay e Darbelnet (1977) de procedementos tradutivos indirectos como aqueles que teñen lugar cando a tradución palabra por palabra é imposible, é demasiado restrictiva. De feito, hai exemplos nos que, a pesar de que a tradución directa é posible, non se pode aplicar debido a restricións estratéxicas, como pasaremos a demostrar.

Desde ese punto de vista, empregaremos o seguinte extracto do discurso de Cameroon Tribune, o xornal oficial de Camerún. A seguir enumeramos reflexións de carácter ascendente: Este é un artigo sobre a visita do Secretario Xeral da Commonwealth a Camerún. O goberno espera obter algúns efectos políticos e diplomáticos da visita de tan ilustre visitante así como da dos socios e competidores do exterior e do interior. O xornalista traballa para o goberno e é responsabilidade súa presentar o evento cunha imaxe favorable. A estratexia xeral do discurso é sensibilizar ós lectores. Os puntos que se tratarán están en negriña.

Discurso fonte:

La Chaleur de l'Accueil

Le Secrétaire Général du Commonwealth est arrivé hier soir à Douala. Il se rend à Buéa ce matin.

« Je suis heureux de l'accueil que les populations et les autorités me réservent ». Tel est le premier sentiment exprimé hier soir à son arrivée à Douala par le secrétaire général du Commonwealth, Don McKinnon. L'avion transportant le secrétaire général du Commonwealth a **touché le tarmac** de l'aéroport international de Douala à 19 heures 15, soit quinze minutes avant l'heure annoncée (...).

A primeira vista, o título deste artigo non presenta ningún problema obvio e require un procedemento tradutivo indirecto. De feito, unha tradución palabra por palabra de “*La chaleur de l'accueil*” sería “*The warmth of the welcome*”

(A calor da benvida). Esta tradución é perfecta mentres se use illadamente. Porén, se se teñen en conta as condicións ascendentes para a tradución obxectiva, tórnase obvio que se pode mellorar. Evidentemente, esta interpretación palabra por palabra amosa que o tradutor se comporta como se o autor deste título estivese realizando un acto ilocucionario, dando información ou describindo o acontecemento. Se se ten en conta a actitude e os sentimentos do xornalista sobre o acontecemento, entón o tradutor sentirá a necesidade de afastarse da tradución directa. Pero o máis importante é que se decatará de que calquera tradución de calidade nese caso debería ser a que reproduce a actitude, as emocións e os sentimentos, é dicir, que reproduza a estratexia local do discurso do autor do discurso fonte.

Un exemplo de tradución mellorada é: “*What a welcome*” (Que benvida!). Esta tradución ten unha vantaxe sobre “*The warmth of the welcome*”, pois non só reproduce as actitudes e sentimentos presentes no discurso fonte, senón que tamén se adecúa á estratexia xeral do discurso e á finalidade xeral deste artigo: magnificar o evento.

Pódese aplicar a mesma análise á expresión “*a touché le tarmac*”. A pesar de que o xornalista podería usar “*a atterri*”, a elección (consciente ou inconsciente) de “*a touché le tarmac*” foi motivada polo impulso estratéxico de amosar a solemnidade da cerimonia de benvida. Polo tanto, consciente do uso desta estratexia, o tradutor equivocárase ó usar “*landed*”. A primeira interpretación potencial sería “*touched down*”.

Unha característica peculiar das estratexias locais do discurso pouco precisas é que sempre están encubertas. Por exemplo, o emisor dos enunciados na lingua de orixe pode decidir se quere realizar un acto ilocucionario exclamativo, facer unha pregunta, dar información, reafirmar, avisar, criticar, describir, etc. sen parecer que o queira facer. Esta elección é estratéxica, xa que se extraen uns incentivos aparentes ou encubertos en relación coa finalidade da comunicación. De feito, podemos decidir (nun contexto específico) avisar a un neno sobre os perigos do lume dicíndolle como acabaría se se queima. Un tradutor debería ser capaz de comprender que a nosa descrición dun neno queimado é en realidade un aviso encuberto. Neste momento, no que a tradución palabra por palabra ou a literal xa se descartaron por razóns obvias, o tradutor é libre de optar por unha tradución indirecta tendo en conta a necesidade dos enunciados na lingua meta de expresar unha advertencia.

Un aspecto das estratexias locais do discurso pouco precisas que xa se tratou con detalle na área da pragmática e da análise do discurso, son as estratexias de cortesía. Non as imos tratar en profundidade aquí, pero si lle daremos referencia ó lector do traballo de Brown e Levinson (1987), que cremos que é a taxonomía máis completa e detallada destas estratexias de cortesía, ademais da de House (1998).

Falando a grandes trazos, algúns enunciados do discurso conteñen estratexias de cortesía positiva ou negativa que o tradutor debería ter en conta no

proceso tradutivo. Asumindo que estamos a traducir un discurso político, no cal a estratexia de cortesía positiva consiste en buscar o acordo, ser optimista ou esaxerar o interese nas necesidades dos partidarios, é vital que sexamos conscientes destas estratexias se queremos entregar unha tradución de calidade. Se actuamos doutro xeito e seleccionamos inconscientemente elementos léxicos cunha prosodia semántica pesimista, enton produciremos un cambio de estratexia, mudando se cadra a cortesía do enunciado orixe por unha ameaza no enunciado meta.

Outra estratexia local do discurso pouco precisa que me gustaría tratar é a posibilidade de que o autor dun discurso fonte desprece as máximas da comunicación deliberadamente. Como xa indicamos antes, este apartado non se tratará en profundidade, pero si queremos remitir ó lector a Grice (1975). Preferimos centrarnos na implicación destes movementos estratéxicos na tradución en xeral e nos procedementos de tradución indirectos en particular. Asumamos que o orador dun discurso dado, especialmente nun discurso político e nas obras de arte, ten razóns para facer deliberadamente o seguinte:

- Usar tautoloxías e contradicións, incumprindo así a máxima da calidade;
- Dar pistas, incumprindo así a máxima da relevancia;
- Ser ambiguo ou vago e usar a elipse e declaracións incompletas, incumprindo así a máxima da forma;
- Ser moi explícito ou implícito, incumprindo así a máxima da cantidade.

Cada unha das situacións mencionadas e as semellantes deberían ollarse e tratarse como estratexias locais do discurso pouco precisas se o tradutor quere evitar erros de tradución graves. Por exemplo, un tradutor mal aconsellado pode usar despreocupadamente o procedemento tradutivo de adición (Nida 1964) para aclarar unha expresión elíptica, evitar a ambigüidade e amplificar os enunciados implícitos que se supoñía que non debían de deixar de ser ambiguos e explícitos por calquera razón. Sexa como for, a aplicación destes procedementos tradutivos como a concentración, a disolución, a amplificación, o reforzo, a condensación, o ser explícito, o ser implícito, a subtracción, a perífrase, a concisión e a creación do discurso deberían terse en conta debido ó perigo que implica eliminar as estratexias locais do discurso pouco precisas.

Comentarios finais

En conclusión, unha visión estrita das condicións ascendentes para a tradución obxectiva equivale a equiparse con ferramentas que nos guíen e xustifiquen que as escollas se fagan de xeito descendente. Estas son operacións que realizamos habitualmente ben sexa na tradución ou na avaliación de traducións sen decatarnos necesariamente de que o facemos. O obxectivo deste traballo era amosar que telas presentes na nosa mente é unha forma de tomar a decisión correcta en situacións nas que nos enfrontamos a un elemento con varios significados ou cando non somos quen de atopar a solución a unha posible interpretación. Ademais tentamos demostrar que non chega con usar procedementos

tradutivos, senón que é importante saber se o seu uso é axeitado. Defendemos que, deste xeito, ter en conta as estratexias locais do discurso é unha forma de usar os procedementos tradutivos de xeito máis vantaxoso, é dicir, máis axeitadamente.

Tamén tentamos demostrar que tanto o cumprimento como o incumprimento das condicións ascendentes e descendentes da tradución obxectiva e a avaliación obxectiva da calidade da tradución deberían engadirse ás regras usadas na avaliación da tradución. Noutras palabras, o avaliador debe ser capaz de sinalar, cando fose necesario, se unha tradución directa ou indirecta é ou non apropiada porque lle acaea ás estratexias local e xeral do discurso dun texto fonte.

Grazas ás condicións ascendentes e descendentes da tradución obxectiva e a avaliación da calidade da tradución, as escollas de tradución xa non obedecen ás peculiaridades do tradutor, senón que están guiadas por certos indicadores que indican onde seleccionar, que seleccionar e como facelo. Estas condicións non impiden a creación, senón que sinalan unha dirección única na que están todos os significados posibles e apropiados e as opcións de tradución. Nesta liña, as diferentes traducións dun discurso fonte pode exhibir variacións no nivel directo e indirecto dos procedementos, mentres seguen fieis ás estratexias local e xeral do discurso fonte.

BIBLIOGRAFÍA

- BAKER, M. 1998. « Réexplorer la Langue de la Traduction: Une Approche par Corpus », *Meta*, 43(4), p. 380-385.
- 1999. « The Role of Corpora in Investigating the Linguistic Behaviour of Professional Translators », *International Journal of Corpus Linguistics*, 4(2), p. 281-298.
- 2004. « A Corpus-based View of Similarity and Difference in Translation », *International Journal of Corpus Linguistics*, 9(2), p. 167-193.
- BOWKER, L. 2001. « Towards a Methodology for Corpus-Based Approach to Translation Evaluation », *Meta*, 46(2), p. 345-364.
- BROWN, P. & LEVINSON, S. 1987. « Politeness: Some Universals in Language Usage », in JAWORSKI, A. & COUPLAND, N. 2001. (eds). *The Discourse Reader*. London: Routledge, p. 321-335.
- DELISLE, J. 1993. *La Traduction Raisonnée : Manuel d'Initiation à la Traduction Professionnelle de l'Anglais vers le Français*. Ottawa : Presses de l'Université d'Ottawa.
- GRICE, P. 1975. « Logic and Conversation », in JAWORSKI, A. & COUPLAND, N. 2001 (eds). *The Discourse Reader*. London: Routledge, p. 76-88.
- HOUSE, J. 1976. « A Model for Assessing Translation Quality », *Meta*, XXX (2), p. 103-109.

- 1981. *A Model for Translation Quality Assessment*, 2nd ed. Tübingen: Narr.
- 1997. *Translation Quality Assessment: A Model Revisited*. Tübingen: Narr.
- 1998. « Politeness and Translation », in Hickey, L. (ed.) *The Pragmatics of Translation*. Clevedon: Multilingual Matters, p. 57-72.
- 2001. « Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation », *Meta*, XLVI (2), p. 243-257.
- HYMES, D. 1964. « Towards Ethnographies of Communicative Events », in GIGLIONI, P. & ISARD, S. 1975. (eds) *Changing the Context*. London: Longman, np.
- LEDERER, M. 1994. *La Traduction d'Aujourd'hui. Le Modèle Interprétatif*. Paris: Hachette-Livre.
- MARGOT, J. C. 1979. *Traduire sans Trahir: La Théorie de la Traduction et son Application aux Textes Bibliques*. Lausanne : L'Age d'Homme.
- NEWMARK, P. 1988. *A Textbook of Translation*. London: Prentice Hall International.
- NIDA, E. 1964. *Toward a Science of Translating with Special Reference Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- STUBBS, M. 1983. *Discourse Analysis*. Chicago: Chicago University Press.
- VINAY, J. P. & DARBELNET, J. 1977. *Stylistique Comparée du Français et de l'Anglais*. Montréal : Beauchemin.
- VIOLA, S. R. 1996. « Translation Quality: A Housian Analysis », *Meta*, XLI (2), p. 223-227.

